

[Filosofie, věda a vědeckost]

76-88 filosofie, věda, vědeckost, reflexe

760817-1

(88) (1) (Račice, 17. 8. 76 ráno.)

[Ad „Úvod“ pro Martina aj.] Měli bychom si nejprve něco říci o tom, co to je filosofie. Tak tomu bývá vždycky, když jsou adepti uváděni do oblasti či oboru, o němž dosud nevědí mnoho, či dokonce vůbec nic. Ale s filosofií tomu tak není. Tady se před nás staví hned na samém počátku zvláštní nesnáz a překážka. O filosofii a filosofech slýcháme čas od času různé výroky i zkazky; ale co to je filosofie vskutku, doopravdy, to nám nemůže přesně, kvalifikovaně a odborně říci žádná jiná disciplína než právě sama filosofie. Problém, co to je vlastně filosofie, je nejvlastnějším problémem filosofickým, je jedním ze základních problémů samotné filosofie. Z toho vyplývá hned několik velmi závažných důsledků; jedním z nich je to, že úvod do filosofie nemůže startovat právě tímto problémem, který naopak náleží k vrcholným, k stěžejním problémům filosofie.

Ovšem tato nesnáz a jakoby překážka je ve skutečnosti, když pochopíme plně, oč tu jde, výsadou a předností filosofie přede všemi jinými odbornými disciplínami. Žádná odborná věda není schopna se zabývat sama sebou v rámci své odborné kompetence, nýbrž pouze nekompetentně a diletantsky. Jediná filosofie je schopna k sobě přistoupit odborně filosoficky, tj. jakožto filosofie; to znamená, že jediná filosofie nemusí opustit svou odbornou kompetenci a překročit ji, když svou pozornost a svůj zájem zaměří k sobě samotné a ke své povaze, čili nemusí přestat být filosofií, aby se mohla zabývat otázkou, co to je filosofie. (Tak tomu však je u všech odborných věd.) To je také hlavním důvodem pro to, že vlastně jenom filosofie je vskutku vědecká, neboť k vědeckosti náleží, abychom věděli, co děláme, když pěstujeme a rozmnožujeme vědu a vědění. Odborné vědy však dost dobře nevědí, co činí, když jsou vědecky činné; a pokud to vědí, vědí to jaksi nepřesně, v pouhé jakési tuše, zkrátka nevědí to vědecky, nýbrž nevědecky. Aby to mohly napravit a aby své povědomí o tom, co vlastně podnikají, když vědecky pracují, zvědečily, potřebují k tomu zcela zvláštní pomoci, totiž pomoci filosofie, která je schopna se v reflexi obracet nejenom sama k sobě, ale také k jiným vědám, a to také proto, že v nich je vždycky také nějak přítomna.

Okolnost, že pouze filosofie je schopna i povolána se zabývat otázkou, co to je filosofie, má svůj význam při objasnění toho, proč je téměř tolik různých „filosofií“, kolik je filosofů. Ono totiž není předem rozhodnuto či dáno, co to jest filosofie, nýbrž něco takového lze pouze obrysově a zvenčí

označit a jen přibližně určit, přičemž zevnitř záleží na každé filosofii samotné, co ze sebe - a to znamená z filosofie vůbec - udělá. Úplná volnost či libovůle v tom však zase není; jsou nesčetné pokusy o realizaci filosofie, které se prokázaly nade vši pochybnost jako neúnosné, nepřijatelné a neproveditelné, jako zatížené neodstranitelnými, fatálními rozpory atd. O řadě filosofických cest, které kdysi vypadaly nadějně a perspektivně, se ukázalo, že nevedou nikam či že jsou slepé. Ale na druhé se zase objevují čas od času nové cesty, a dokonce i nový, netušený terén, jímž lze takové nové cesty razit. A tak je každá filosofie riskantním, nikterak předem nezaručeným podnikem, který se může zhroutit - a velmi často se vskutku zhroutí. V jistém smyslu lze říci, že až dosud se zhroutily takřka všechny filosofické systematické podniky; ovšem jen málokdy to je zhroucení na prach. Obvykle zůstanou přece jenom některé složky či prvky takového pokusu zachovány a prokáží tak svou přednost, svou stabilitu, trvanlivost, účinnost, pronikavost myšlenkovou apod. Ale to samo o sobě ovšem nestačí; jsou nutné nové pokusy o systematické zpracování, které takové jednou osvědčené prvky integrují do nového kontextu.